

ПРОБЛЕМИ ПІДЛІТКОВОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ТА ІНТЕГРАЦІЇ У РОМАНІ Ф. ГЕН «ЗАВТРА КАЙФ»

PROBLEMS OF ADOLESCENT IDENTIFICATION AND INTEGRATION IN F. GUÈNE'S NOVEL "KIFFE KIFFE TOMORROW"

Кушнір І.Б.,

orcid.org/0000-0001-5812-2543

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри світової літератури

Львівського національного університету імені Івана Франка

У статті на прикладі долі головного персонажа Дорії та жінок арабського походження, що стають своєрідною проєкцією майбутнього дівчини-підлітка, вивчені головні проблеми, з якими вона зіткнулася на шляху соціалізації та пошуку своєї ідентичності. Темою твору визначено життя дівчини-підлітка, що проходить процес самоідентифікації. Відзначено автобіографічний характер роману Ф. Ген, що надає йому автентичності та правдивості. Акцентовано на моноцентричній оповідній структурі роману, що сприяє показу із середини проблем дівчини-підлітка. Вказано на стереотипне сприйняття французами «інших» із маргіналізованих передмість Парижу на прикладі Ясмін та Дорії. Визначено проблемне коло роману «Завтра кайф»: нижчовартість дочки у мусульманській сім'ї, проблема пів-сімейності через відсутність батька, тісні взаємини із матір'ю, вплив суспільної думки та мусульманських цінностей на долю жінки, проблема саморозвитку, пошук кохання, проблема вибору дівчиною свого майбутнього, відмінності європейської шкільної освіти та виховання, процес подолання самотності на шляху інтеграції у французьке суспільство. Встановлено ефект багатоголосся, що через уведення у роман різних персонажів із передмістя дає змогу показати різні долі вихідців із країн Магрибу у французькому передмісті, де панує безробіття, соціальна ізоляція та злиденність. Визначено мотиваційні атрибути Дорії – велосипед, зуби мудрості, сон про політ та атрибути соціальної та національної диференціації – пісочниця, ангел на стіні розмежування приміської зони. Відзначено також вплив мас-медіа, телебачення зокрема, на формування цінностей і поведінкових зразків для підлітків, стаючи засобом втечі від реальності у позірно безпроблемний світ. Ф. Ген відзначає складність інтеграції через відмінність культур, цінностей, політичних поглядів; показує боротьбу за виживання, депресивний стан підлітків, що веде до наркоторгівлі чи захоплення ісламізмом, проте роман набуває позитивного звучання через символічність назви: не нудьгуй, а кайфуй від життя вже завтра. Такий позитивний посил роману «Завтра кайф» Ф. Ген розкритий на прикладі екзистенційного вибору головного персонажа Дорії.

Ключові слова: ідентичність, підліток, пів-сімейність, ідентифікація, доля жінки, роман.

In the article the main problems faced by the main character Doria on the way to socialization and the search for their identity have been examined. The destiny of the women of Arab descent, who become a kind of projection of the future of a teenage girl, have been studied. The life of a Maghreb teenage girl going through the process of self-identification as the subject of F. Guène's novel "Kiffe kiffe tomorrow" has been defined. The autobiographical nature of F. Guène's novel has been noted, which gives it authenticity and truthfulness. The monocentric narrative structure of the novel, which contributes to the presentation of the problems of a teenage girl from the inside has been emphasized. The stereotypical perception of 'others' from marginalized suburbs, using the example of Yasmina and Doria by the French has been pointed out. The problematic circle of the novel "Kiffe kiffe tomorrow" has been defined: the inferiority of a daughter in a Muslim family, the problem of a half-family due to the absence of a father, close relationships with her mother, the demonstration of the influence of public opinion and Muslim values on the destiny of a woman, the problem of self-development, the search for love, the problem of a girl's choice of her future, differences in school education and upbringing, the process of overcoming loneliness on the way to integration into French society. The writer established the effect of polyphony, which, through the introduction of different characters from the suburbs, allowed us to show the different fates of people from the Maghreb in the French suburbs, where unemployment, social isolation and poverty prevail. Doria's motivational attributes: a bicycle, wisdom teeth, a dream about flying and attributes of social and national differentiation: a sandbox, an angel on the wall of the suburban zone have been identified. The influence of the mass media, and television in particular, on the formation of values and behavioral patterns for adolescents, becoming a means of escape from reality for them has been noted. F. Guène's novel "Kiffe kiffe tomorrow" showed the difficulty of integration due to the difference in cultures, values, and political views as well as the struggle for survival, a state of depression that leads to drug trafficking or a fascination with Islamism, but still it acquires a positive meaning because of the symbolism of the title: don't be bored, but enjoy the life tomorrow.

Key words: identity, adolescent, half-family, identification, destiny of a woman, novel.

Постановка проблеми. Роман Ф. Ген «Завтра кайф» порушує низку важливих соціальних та психологічних проблем, що постають у процесі асиміляції підлітків-вихідців із країн Магрибу у французькому суспільстві XXI ст.

Письменниця зазначає, що її теж часто сприймали як іншу. «Luckily I was clever and I wasn't suffering from a lack of recognition or love, which helped me get through those moments, and not let myself be intimidated», – говорить Ф. Ген про себе

в інтерв'ю [1]. Один із видавців Ф. Ген Г. Алларі відзначив, що в 2004 році не було літературних творів авторів-вихідців із так званої приміської зони: «There were no voices coming from the banlieues [suburbs]. The book arrived in that heavy silence in a very white, very inward-looking, Parisian literary milieu that was ignorant about a large part of the French population» [1]. Роман «Завтра кайф» показує не тільки проблемність життя у приміській зоні, а й піднімає проблему дорослішання, ідентифікації та пошуку свого місця дітей арабського походження у Франції. Вживаючи верлен та просторіччя, Дорія розповідає про життя дівчини-підлітка у паризькому передмісті, деколи з гумором та влучним слівцем, а деколи із глибоким сумом, проходячи шлях соціалізації у пошуку своєї ідентичності, відчуваючи себе іншою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Роман Ф. Ген приваблює головним чином дослідників-мовознавців, серед яких А. Білас [2], І. Білянська [3], та ін., що вивчають елізійність та особливості французької розмовної мови на прикладі просторіччя Дорії. Цей роман став також матеріалом для дослідження складних проблем життя передмість Франції у історичному контексті Б. Сипко [4; 5]. У нашій статті здійснено літературознавчий аналіз цього тексту, звідси новаторство цієї розвідки.

Мета статті – вивчити проблеми підлітків, особливо дівчат на прикладі долі Дорії, головного персонажа роману Ф. Ген «Завтра кайф». **Завданнями** визначаємо показати стосунки між матір'ю та дочкою та наголосити на їхній важливості для формування ідентичності Дорії, вказати на травму пів-сімейності через відсутність батька у родині та її наслідки, підкреслити роль дочки у мусульманській родині, пояснити суть проблеми адаптації дівчини-підлітка арабського походження у французькому суспільстві, вивчити проєкції майбутнього дівчини на прикладі інших жіночих персонажів роману, вказати роль телереальності у формуванні цінностей та пріоритетів Дорії.

Виклад основного матеріалу. Роман Ф. Ген «Завтра кайф» складається з сорока коротких частин, по декілька сторінок кожна, що нагадує перемикування каналів у телевізорі. Оповідачка Дорія часто порівнює реальність із телереальністю, яка стає засобом відсторонення від життя і проблем. «Якщо одріжуть кабельне телебачення, як ото телефон відрізали, то це гаплик. <...> сьогодні телевізор для мене – мов Коран для вбогої дівчини» [6, с. 113].

Як і всі підлітки, Дорія перебуває у стані пошуку себе, причому це ускладнюється її наці-

ональною ідентифікацією як *іншої* у французькому суспільстві. Письменниця піднімає ряд проблем, пов'язаних із мусульманськими цінностями і кодексом поведінки жінки у суспільстві на прикладі жіночих персонажів Ліли, Зохи, Ясмін, Самри. Вони постають як своєрідна проєкція майбутнього дорослої Дорії у французькому суспільстві. Однією із них вважаємо долю Ліли, що сама виховує дочку Сару після розлучення із чоловіком-французом. Історія Ліли, що народилася у традиційній мусульманській сім'ї у Алжирі («де, мов зіницю ока, берегли звичаї та релігію» [6, с. 96]), а її чоловік – із бретонської сім'ї, де не сприйняли шлюбу між закоханими, до того ж тесть сипав безбожними дотепами та «їй набридли копчена ковбаса із аперитивом і безробітний законний чоловік на дивані перед телевізором» [6, с. 97]. На прикладі Ліли авторка роману говорить про складнощі змішаних шлюбів, які найчастіше закінчуються міжетнічними непорозуміннями та розлученнями.

Прикладом сильної жінки для Дорії стає тітка Зохра з Алжиру («Я дуже люблю її, тому що це справжня жінка. Сильна жінка» [6, с. 24]), чоловік котрої живе по півроку з кожною дружиною. З одного боку це дає Зохрі свободу, з іншого боку батько не контролює синів (їхньою реальністю стають жорстокі відеогри), один з яких Юсеф втрапляє за ґрати через наркотики. Вона народилася 5 липня 1962 року в день незалежності Алжиру. Така дата постає як символ свободи арабської жінки, до того ж ім'я Зохра значить «талан».

У романі Ф. Ген підіймає проблему знущань чоловіків над жінками. Серед проєкцій майбутнього Дорії – історія дев'ятнадцятилітньої Самри, що втекла з дому через знущання брата та батька до іншого чоловіка: «брат не дає їй виходити з дому, а коли вона повертається з уроків трохи пізніше, ніж зазвичай, то брат тягає її за коси, а батько довершує те діло» [6, с. 69]. Дорія констатує неправильне ставлення до дівчини, яку ще й звинувачують за втечу, тоді як ніхто не вказує на жорстоке ставлення чоловіків її сім'ї до неї. Невтішний висновок: «В їхній родині чоловіки мов королі. Їй-богу бути дівчиною – це справжнє сінєке лихо» [6, с. 69].

Закритість арабського світу показана на прикладі дівчини, що виступала в театральних виставах із трупою, і батьки не чинили їй у цьому ніяких перешкод, доки не знайшли в поштовій скриньці анонімного листа. Після того їй заборонили відвідувати театр і виходити з дому. «Зараз вона живе сама й практично не має стосунків з батьками. Проте вступила до

Комеді Франсез і займається улюбленою справою. Вона таки домоглася свого» [6, с. 128]. Для Дорії це приклад активного вибору у житті.

Ф. Ген торкається проблеми відмінностей у вихованні французьких та арабських дітей. Гумор авторки роману відображений у міркуваннях Гамуді про підліткову кризу, бо він вважає, що «то просто привід, вигадка отих західних батьків, що прогляділи своїх дітей <...> він сказав мені, що ніколи не збирався зображати якусь там підліткову кризу, тому що батько зразу її укоськав би» [6, с. 72]. Підліткова криза поглиблюється сімейною проблемою, оскільки батько покинув родину і одружився вдруге задля мрії мати сина. Найближчою людиною для Дорії стає матір. Мрія про сім'ю і родинне щастя для матері показана у спробі одружити її з Азізом. Доля матері, як жінки, залежної від чоловіка, є теж однією із проєкцій майбутнього Дорії. Звідси Дорія гордиться неписьменною матір'ю, що, навчаючись на курсах французької мови, поступово самостверджується і здобуває незалежність від чоловіка. «Вона вже не така смутна. Вигляд у неї ліпший. Вона вже вміє прочитати декотрі слова і дуже пишається, що вміє написати своє прізвище без помилок <...> Крім того, вона активна і почувається вільною, а раніше ж і близько такого не було. Коли з нами жив тато, не було й мови про те, щоб вона десь працювала, хоча з грішми у нас було ще й як сутужно. Бо для тата жінка – це наймичка і більше нічого» [6, с. 87]. Дорія погоджується з позицією пані Бюрло, що все змінюється у житті. Мама знайшла роботу: «Коли мама сповістила мені, то її лице сяяло від щастя, а такого давненько не було. Тепер вона працює в муніципальній їдальні. Обслуговує дітлахів з початкової школи Жан Мулен. На блузці назвіть ім'я її вигаптуване: Ясміна» [6, с. 106]. «Коли я дивлюся на те, як поліпшилися її справи і настрої, як трудиться вона, щоб заробити на шматок хліба собі й мені, то починаю гадати, що всі зусилля винагороджуються, й, може, слід було і мені робити, як вона» [6, с. 133].

На початку роману Дорія постає як замкнений підліток, що має проблеми зі спілкуванням: «У перерві між двома страйками вчителі вирішили, що мені потрібно з кимось бачитися бо я їм здалася надто вже замкненою <...> Може, вони й мають рацію – ну та мені начхати, я ходжу, бо платиться за це страхівкою» [6, с. 7]. Далі Дорія пояснює головну причину такої поведінки: «Гадаю, такою зробилася я відтоді, як поїхав мій батько. Він повернувся до Марокко, щоб одружитися з іншою жінкою, набагато молодшою і пліднішою, ніж моя мати. <...> тато хотів сина.

З гордошів, аби зберегти ім'я, родову честь, і, гадаю, була тут іще купа дурнуватий міркувань» [6, с. 8]. Її ситуація як дочки, а не сина у мусульманській родині змушує Дорію відчувати провину за те, що батько покинув сім'ю у Франції: «Та в нього вийшла тільки одна дитина, й то була дочка. Не задовольнила я бажання клієнта. І проблема в тому, що тут не так як у магазині – обслуговування після продажу немає. Якось татуньо второпав, що з моєю мамою він багато не втне, та й ушився. Отак простісінько, й слово не сказавши» [6, с. 8]. Ф. Ген порушує важливу проблему меншовартості дочки у традиційній мусульманській родині і на прикладі Дорії показує, як дівчина-підліток це сприймає. Вони залишаються жити у злидених умовах разом із матір'ю. Впродовж півроку ця криза пів-сімейності для Дорії не зникає, а поглиблюється. «Коли пані Бюрло спитала, чи бракує мені батька, то я сказала: «Ні», та вона не повірила. <...> Так чи не так, а це не має значення, адже моя мама тут. Втім, вона присутня тільки фізично. Бо в думках вона перебуває деінде, набагато далі, ніж мій батько» [6, с. 8]. Тобто, від початку контакт з матір'ю втрачений, хоча це найближча людина у житті Дорії; надалі вони ставатимуть ближчими, долаючи виклики життя разом. Лейтмотив відсутності батька у житті дівчини звучить впродовж всього твору, він пояснює відчуття самотності Дорії: «Я багато думаю про смерть. Вона мені навіть сниться. Якось мені приснився власний похорон. Людей там майже не було. Тільки мама, пані Бюрло, Карла – це та португалка, що прибирає в ліфтах, Леонардо Ді Капріо з «Титаніка» і моя подруга Сара, що переїхала до Трапп. Батька там не було» [6, с. 15]. Вияв батьківського авторитету і керування долею жінок родини в арабській культурі показана на прикладі ярмарки, куди Дорії та матері було заборонено ходити: «Він не дуже любив, коли тиняються без діла. Мені доводилося дивитися на закриття ярмарку крізь вікно нашої вітальні» [6, с. 39].

Проблема релігійних відмінностей постає під час рамадану, оскільки Дорія не може обідати з усіма. У школі нерозуміння транслюється не тільки через учнів-французів, які не спілкуються з Дорією, а й через вчителів, як от наглядяч Луазо, що стає уособленням стереотипного сприйняття інших французами: «Якби я захотіла скопіювати якийсь підпис, то в мене він був наче справжній. А мама награмузляла щось неокочирне й наче курка лапою. Її пальці не звикли до ручки. Той дурень і не спитав, чи вміє вона писати. Либонь, він належить до тих людей, що гадають ніби

неписьменність – це щось таке як СНІД. Мовляв, лише в Африці існує» [6, с. 9]. Релігійні відмінності стають травмуючими також і для матері Ясмін, що працює прибиральницею у найдешевшому готелі «Формула-1». Хазяїн не дозволяє їсти відповідно до правил рамадану: «Як можна вже їсти, вона ще на роботі. І мусить ховати фініки під блузкою. Вона пришила собі внутрішню кишеню, й усе треба робити дуже тихенько, бо як побачить хазяїн, то нагрімає на неї» [6, с. 10]. Вона зазнає також й моральних переслідувань від хазяїна-альзасця Шигона: «Усі кажуть на неї Фатма. На неї весь час кричать і дивляться, щоб вона чогось не поцупила в номерах. А насправді маму зовуть не Фатма, а Ясмін» [6, с. 10].

Проблема національної ідентичності та стереотипного сприйняття *інших* (арабів зокрема) французами подана через образи соціальних працівників, що ніби опікуються цією сім'єю. Соціальний працівник, схожий на професора Турнсоля із «Пригод Тентена» (а це вже приклад глузування Дорії!) приховано, а не явно (бо ж він має себе за коректну людину!) зневажає цю родину: «Якось він сказав моїй мамі, що за десять років своєї служби вперше зустрічає таких, як оце ми, «з однією дитиною в родині». Й хоч не сказав уголос, та, певне, подумав: «Араби»» [6, с. 12]. Так само зневажливо сприймає Дорія пані Дюмашен, яка, на її думку, «краще грає роль працівниці соціального забезпечення, що допомагає убогим» [6, с. 12]. Її удаваний інтерес до життя родини не спрацьовує, Дорія не довіряє такій людині, називаючи її пані Звідкисьтам, так відплачуючи нещирістю за нещирість.

Символом маркування відмінних національних ідентичностей у романі «Завтра кайф» стає пісочниця: «Коли я була маленькою, і мама водила мене до пісочниці, то зі мною жодна дитина не хотіла гратися. Я назвала її «пісочницю для французів», бо вона була розташована в зоні приміських особняків, де переважно родини французького походження. Якось довкола мене витворилося порожнє коло – вони не хотіли подавати мені руку, бо то було напередодні айду, свята Барана, і мама на мастила мені долоню хною. Ті малі вилупки гадали, що я нечупара» [6, с. 68]. Читаємо далі, що Дорія іронічно пояснює їхню поведінку незнанням: «Вона нічого не тямили в соціальній різноманітності і культурному багатоманітті» [6, с. 68].

Дізнаємося, що Дорія читає книги, що перегукуються з її проблемами, як от роман Тагара Бен Джелуна «Дитя пісків», де сюжет близький до її ситуації пів-сімейності: «У ній розповідається

про дівчинку, яку виховували як хлопчика, бо вона була восьмою дівкою в сім'ї, а батько хотів парубка. А за тої пори, коли то все відбувалося, не було ні ультразвукового дослідження, ні контрацепції. Ні повернути той товар, ні обміняти» [6, с. 13].

Б. Сипко у своїй статті вивчає проблему утворення і формування так званих «складних міських зон» [4, с. 102], вказуючи, що з 60-х років ХХ ст. посилюється вплив іммігрантів у Францію задля об'єднання сімей та пошуку роботи і кращого життя. Серед проблем Дорії характерна для мешканців зони Парижу злиденність: «Ото вже гівняна доля. Все, що тобі судилося, – це бідність, бо ти нічого не можеш вдіяти. Хоч що роби, а все одно сидітимеш у лайні» [6, с. 13]. Пояснення злиденності Дорія знаходить у схожій долі емігрантів та відсутності батька: «Мама каже, що тато покинув нас, бо так судилося. В нас називають це мактуб» [6, с. 13]. Порівнюючи реальність та телереальність, Дорія вважає, що «Воно мов сценарій кінофільму, де всі є акторами. Заковика в тому, що наш сценарист – геть бездарний. Він не вміє вигадувати гарні сюжети» [6, с. 13]. Коли мама з Дорією поїхали до Парижу подивитися на Ейфелеву вежу, то засмутилися, що не змогли піднятися з іншими туристами: «Не було в нас за що і купити мініатюрну модель цієї вежі» [6, с. 94]. Сумно, що навіть паризький голуб не сприймає чужинців з передмістя, символічно какнувши на куртку Дорії. Ф. Ген порівнює дівчину з Козеттою В. Гюго, символом сирітства. «Я засмутилася, бо то моя єдина курточка, що в ній видаєшся не дуже вбогою» [6, с. 95].

Б. Сипко зазначає, що «У пересічних французів «складні міські зони» асоціювалися насамперед із погромами, злочинністю, молоддю із девіантною поведінкою, іммігрантами та ісламом. А як же бачили свої квартали їх мешканці?» [4, с. 103]. Цю межу між французами і собою відзначає Дорія: «Існує ж бо чіткий поділ поміж районом Параді, де я мешкаю і приміською зоною Руссо. Нескінченні ґратовані огорожі, настільки давні, що й іржею вкрилися, довжелезні камінні мури. Це ще гірше, ніж лінія Мажіно чи Берлінська стіна. <...> Та найдужче подобається мені на тій стіні давній малюнок, що з'явився ще бозна-коли, задовго до захоплення репом чи початку війни в Іраку. То янгол у кайданах, і рот його запечатана червоним хрестом» [6, с. 69]. Янгол уособлює цих *інших* у французькому суспільстві, до яких себе зараховує у Дорія. У своєму дослідженні Б. Сипко вказує: «Населення «складних» передмість нарікало на відокремленість від інших

районів (стіни, мури, огорожі), однотонний пейзаж (сірість, бетон) та депресивність (безнадія, ненависть, жорстокість). Ця своєрідна геттоїзація сприяла появі дискурсу «екстериторіальності» [4, с. 105]. «Бажання молоді зруйнувати стіни, які відділяють їх від решти французького населення, стали причиною численних бунтів та заворушень» [5, с. 265]. Це ілюструє подальша доля персонажа Юсефа, що у в'язниці захопився ісламізмом. Настрій Дорії передається засобом колористики: «Бувають такі ситуації коли просто слів не досить. Ми просто дивилася у вікно та й годі. Надворі все було сіре, мов бетон, і йшов дрібний дощ – наче сам Бог плював на нас із неба [6, с. 52].

У романі багато інтермедіальних перегуків з кіно, бо емігранти уявляли собі життя у Франції зовсім іншим до переїзду туди. У пастку реальності першою втрапила Ясмін: «Моя мама дала собі, що Франція – це як у чорно-білих фільмах 60-х років. <...> Вона і її кузина Бухра клінували на цей французький гачок завдяки експериментальній телевежі, що стояла в Іноксі. Тож як у лютому 1984 року вони з батьком приїхали до Ліврі-Гаргана, мама подумала, що вони сіли не на той корабель, і він привіз їх не до тієї країни» [6, с. 14]. На прикладі життя Дорії Ф. Ген показує життя підлітків та емігрантів у паризьких передмістях. Проте це не тільки жахлива зона, яку оминають парижани, це й місце для радості життя теж. Письменниця прагне акцентувати на тому, що проблема злиденності існує й потребує вирішення. Так само неправильно стереотипно сприймати всіх мешканців 93-го департаменту як злочинців і наркоторгівців. «Вона казала мені: перше, що її спіткало, коли вона увійшла до цього убогого тісного помешкання, була нудота. А я питаю себе, чи то було від морської хвороби, чи від передчуття своєї будучини в цій Богом забутій дірі» [6, с. 14]. Образ передмістя відмінний від того, як його подають у засобах масової інформації. Це спроба Ф. Ген розповісти не тільки про негатив, а й про людей, що попри все будують там своє майбутнє. Зокрема – це її персонажі-жінки Ясмін і Дорія. Дочка виправдовує матір: «Їй здається, ніби вона винна в тому, що сталося. Для мене в цій історії є двоє винуватців – мій батько і доля. <...> нас дуже непокоїть майбутнє...» [6, с. 15]. Вона пробує влаштувати її життя засобом нового шлюбу з Азізом, власником бакалійної крамниці: «Мабуть, нам з мамою треба було б мати когось ще в своєму домі. Чоловіка, що не втікати за море й не ходитиме з білявками на високих каблучках» [6, с. 58]. Проте арабський чоловік вибирає собі дівчину з Марокко, тобто,

покірну дружину: «Воно й не дивно, що тут скільки незаміжніх дівчат. Якщо чоловіки починають вдаватися до імпорту і експорту» [6, с. 82]. Стосунки між матір'ю і Дорією покращуються. «Начхати нам обом, що нас не зараховують до обраних і не запрошують на весілля» [6, с. 83].

Окремим розділом структурована оповідь про навчання у школі у цьому районі. На жаль, вчителі не викликають довіри в учнів, здебільшого граючи роль доброго порадики, ховаючи справжнє обличчя за маскою з посмішкою. Таким є пан Вербер в очах Дорії, оскільки вона болісно реагує на нещирість французів: «Він удає суспільного пророка. Каже мені, що як буде потреба, то я можу звертатися до нього. Усе задля того, аби мати чисту совість і розповідати своїм приятелям із модного паризького бару, як тяжко вчителювати в передмісті. Мерзота!» [6, с. 18]. Так само негативно Дорія сприймає інших вчителів: «Так чи так, а вчителям начхати на домашні завдання. Певна, що вони й не читають їх. Ставлять навчання оцінку, гарненько складають зошити і вмощуються собі на шкіряному дивані поміж двома дітлахами» [6, с. 18]. Далі прочитуємо стереотипне сприйняття життя французької жінки очима арабської дівчини, що акцентує відмінність ідеї родинності, виявом якої є приготування власноруч вечері: «Не забудьмо й про Марі-Елен, що допіру замовила страви в кулінарії, бо ж їй ліньки було приготувати вечерю, і читає у «Фам актюель» статтю про епіляцію воском. От це, наприклад, і є неповага. Епіляція воском – це боляче, а робити боляче – значить виявляти неповагу» [6, с. 18]. Рівень болю від зневаги вчителів Дорія порівнює з епіляцією. Її позиція: «З мене цього досить. Мені остогидла школа. Вона мені в печінки в'їлася» [6, с. 18]. Дівчина любить навчатися і пізнавати нове, проте болісно сприймає характеристики вчителів: до прикладу, вчителька фізики й хімії написала про неї: «Дошкульна, вередлива учениця, хоч роботу через неї кидай, чи руки на себе наклади». Певно їй здавалось, що це дуже дотепно. Нездара я, це таки правда, та ж не треба перебільшувати» [6, с. 32]. Тоді як пані Лемуан просто відзначила її хист до малювання.

Із замкнутого кола реальності її витягує мрія про кохання: «Авжеж, то був би чоловік мого життя. Я взяла б із нього менше грошень за те замовлення, він повів би мене до «Гіпопотам», попросив би одружитися з ним, і ми були б щасливі у його пречудовому п'ятикімнатному помешканні» [6, с. 16]. Дорія мріє про родину, вона хотіла б мати такого батька як Гамуді. Він повчає Дорію: «Родина – це найсвятіше. Він знає,

про що каже» [6, с. 19]. І далі Дорія пояснює: «бо в мене більше немає родини – у мене тепер пів родини» [6, с. 20]. «Радше я бачила себе поруч із Мак Гівером. Чоловіком, що вміє прочистити каналізацію пляшку з-під кока-коли, полагодити телевизор за допомогою кулькової ручки Бік і зробити тобі укладку самим тільки своїм подихом» [6, с. 31]. Такий ідеальний чоловік навіяний рекламою з телевизора. І знову мрія руйнується через відсутність батька як важливої особи для дочки у день весілля: «Проблема лише тому, що до вівтаря мене повинен буде провести той йолоп, которого називають моїм батьком. А що його там не буде, то все доведеться анулювати» [6, с. 31]. На щастя, життя у Франції дає дівчині більшу можливість вибору: «Нашому поколінню поталанило: ми можемо самі обирати того, кого любити-мемо все життя. Або цілий рік» [6, с. 31]. Кохання виступає як засіб подолання підліткової кризи. «Отож існують не лише реп та футбол. Кохання – це теж вихід» [6, с. 115].

Незважаючи на злиденність, Дорія виростає доброю і співчутливою, вона хотіла б допомогти музикантові у метро («якщо я виграю суперприз в середу, то подарую йому трейлер» [6, с. 22]) та своїй матері («а далі я поведу маму до манікюрного салону» [6, с. 22]). У дитинстві вона збирала зернятка для порятунку дітей Сомалі від голоду. Дівчина-підліток гостро реагує на ставлення до неї, як до дитини працівників соціального захисту: «Сказала вона це своїм дзвінким голосом, чітко вимовляючи кожен звук у тій фразі, як от балакають до якогось недоумка <...> Насправді вона вручила мені талон для безкоштовного отримання книжок. Йй-бо, я здурію з цими людьми, що поводяться зі мною мов із сиротою. Ідуть всі до дідька!» [6, с. 51].

Дорія бачить символічний сон, про те я вона виривається із замкненого кола її дійсності: «Ніби я відчиняю вікно, і крізь нього вдирається сліпуче сонце. Я й очей не можу розплющити, таке воно потужне. Я просуваю ноги у вікно і врешті сідаю на підвіконні, а потім рвучко злітаю. Лечу вище й вище, бачу, як віддаляються і дедалі меншають наші будинки. Я махаю крильми, себто руками, щоб піднятися ще вище, і вже наяву вдаю правою рукою по стіні, від чого заробляю величезного синця. Це будить мене, і я думаю собі, що все-таки це жорстоко – повертатися до яви в такий спосіб» [6, с. 53]. У реальності це їй так просто не вдається. Іншою проекцією майбутнього Дорії стає атлас: «а що нудно було мені, хоч повісься, то я накреслила на карті маршрут подорожі. То був шлях, що ним збиралась я про-

їхати згодом, він походив найгарнішими місцями світу... я проклала собі маршрут, хоча зараз я ще у відправному пункті, себто в Ліврі-Горгані» [6, с. 54]. Відзначимо порівняння життя Дорії та родини Інгалів з телесеріалу «Маленький будиночок серед прерій», що постає ідеальним світом з ідеальною родинністю: «Тато, мама, діти, пес, що ніколи не кусається, клуня і стрічки в косах, коли йдеш в неділю до церкви. Щастя та й годі. Найдужче мені подобається те, що допіру скоїться щось у них, як вони зразу ж перехрестяться, потім трохи поплачуть, а через якийсь епізод усе забувають. Кіно та й годі» [55]. Порівнюючи себе із іншими, Дорія усвідомлює свій шанс на щастя: «Не раз думаю я про те, що життя – це все-таки лотерея. Люди скаржаться, що їм не таланить, та не думають про те, що іншим не таланить ще дужче» [6, с. 68].

На прикладі розмови Дорії та Набіля Ф. Ген торкається проблеми виборів та висловлення громадянської позиції шляхом голосування: «Він, приміром, гадає що коли хлопець із району Параді вже давно не ходить до школи, не може знайти роботи, батьки в нього теж не працюють, а мешкає він в одній кімнаті з чотирма меншими братами, – «то за кого ж він, питається, буде голосувати?» <...> Той хлопець мусить спочатку заробити собі на хліб насущний, а потім думатиме про громадянський обов'язок. Якщо справи підуть краще, то він зверне увагу на політику і захоче голосувати» [6, с. 73]. Дорія усвідомлює важливість голосу, бо від вибору залежить життя мешканців зони: «Гадаю, наші містечка через те й занедбані такі, що тут мало голосують. А як не голосуєш, то з тебе жодного політичного зиску. Як мені буде 18, то я піду голосувати. У нас ніколи тобі й слова не дають сказати. Тож як випадає нагода, і його треба брати» [6, с. 73].

Впродовж роману Дорія дорослішає, хоча це не відображається у сантиметрах її зросту, проте досвіду вона здобуває однозначно: «Вона весь час мені каже, що я расту, тож цілком нормально, що замислююся над різними проблемами. Росту <...> А може вона хотіла сказати, що в мене розуму побільшало. Оце таки, либонь, правда» [6, с. 77]. Дорія не відсторонюється від людей, вона прагне їм допомагати, коли виросте. «Як трохи наберуся розуму і стану дорослою, то вступлю до товариства, що допомагає біднякам <...> Знати, що люди потребують твоєї допомоги і ти можеш бути для них корисною, – це клас усе-таки. І якщо станеться так, що в мене буде зайва кров чи зайвою буде якась із нирок, то я віддам їх бідолахам <...> І зроблю я це не лише для того, щоб мати чисте

сумління і після роботи спокійно знімати макіяж перед люстром, а й тому, що справді цього хочу» [6, с. 95]. Письменниця створює образ Дорії як надзвичайно чуйної та неозлобленої дівчини-підлітка, на відміну від інших письменників, що показують вихідців із приміської зони злочинцями.

Прикладом для Дорії стає один з мешканців приміської зони на прізвисько Шериф, що грає у азартні ігри. «Може в цьому й річ: треба завжди мати хоч маленьку надію і не боятися програшу» [6, с. 99], – така життєва позиція Дорії. Так символічно у підлітка виростають зуби мудрості: «Цікаво, чому ці зуби називають зубами мудрості <...> Що дужче вони прорізуються, то більше пізнаєш, чи що? А я дізналася, що пізнавати – це боляче» [6, с. 102]. Видається, що життя Дорії постає як набір розчарувань: «Принаймні я хочу сказати: а що доброго в цій житті? Цицьки в мене ще не вирости, мій улюблений кіноактор виявився гомосексуалістом, скрізь точаться нескінченні війни, поміж людьми немає рівності, а тут на тобі: Гамуді зв'язався з Лілою <...> Я маю рацію, життя – це гівно...» [6, с. 104]. Приклад матері, що ожила і розквітла на новій роботі важливий для Дорії. «Може мені таки треба йти до кінця. Себто грати в комедіях. Зніматися в кіно – це все-таки клас. І слава була б, і гроші, й визнання» [6, с. 108]; «і коли я стану на верхній сходинці пошани, то буду потай сподіватися, що церемонію нагородження транслюватимуть марокканським телебаченням її побачить мій татусь. Та він лікті кусатиме, що пішов від нас» [6, с. 104]. Стандарти краси волосся відмінні для арабів та французів, проте для Дорії головне: «Аби для мами я була гарною. Коли мені кажуть, що я схожа на неї, то я пишаюся. В мені майже нічого немає від батька. Крім очей, вони зелені, як і в нього. Коли я дивлюся в дзеркало, то бачу батька і його ностальгію» [6, с. 117].

Кінець роману «Завтра кайф» – підсумки на основі здобутого досвіду Дорією. «Та я ніхто. І я не можу зробити чогось великого. Тим, що я можу втнути, нікого не здивуєш – вмію клацати пальцями на ногах, вмію пускати з рота цівку слини й всьорбувати її назад, вмію балакати з італійським акцентом уранці у ванній перед люстром <...> Звичайно це теж добре. Та якби я вродилася хлопцем, то, може, було б по-іншому. Геть по-іншому було б, нема чого й казати» [6, с. 129]. «Батько був би з нами <...> Так-так, якби я була хлопцем, то все було б ліпше» [6, с. 130]. Лейтмотив покинутості дочки є причиною підліткового травматизму: «Батько навчив би мене жувати тютюн. Розповів би мені чимало пікант-

них історій, що їх він набрався, коли працював на будові і вряди-годи по-змовницьки поплескував би по плечу <...> Мені страх би подобалося бути хлопцем. І ось нате, виявилось, що я дівчина. Дівка. Дівуля. Баба. Що ж, звикну врешті-решт» [6, с. 130]. Останні сторінки роману піднімають знову ж про проблему сина у арабській культурі. Хоча Дорія не отримала жодного подарунка на день свого шістнадцятиліття, головне – що мамі відшкодують зарплатню з готелю. «І то було для мене мов подарунок на день народження дізнатися – що справедливість таки існує на світі. А то я вже почала було сумніватися в цьому» [6, с. 132]. Дорія краще навчається в училищі. «Якби я і в цьому училищі виявилася дуркою, то це неабияк стурбувало б мене» [6, с. 133].

Символічно прочитуємо історію про велосипед, коли Юсеф відпускає Дорію: ««Вище голову», що сказала пані Бюрло, справило на мене той самий вплив, що і Юсефове «випускаю»» [6, с. 135]. «Виходячи од неї, я почувалася наче передостанньому епізоді із фільму, коли герої вже трохи розв'язали проблему і настала пора зробити висновки» [6, с. 135].

Ф. Ген підводить до висновку, що «тепер я по-іншому писатиму ці слова. Не начхати на завтра, а завтра – це кайф. Від дієслова «кайфувати». Вау. Це про мене» [6, с. 141]. Дорія постає позитивним прикладом підлітка з активною позицією у житті: «Несуттєво, що я не маю батька, тому що в багатьох людей немає батьків. Та в мене є мама <...> То того ж їй ведеться вже краще. Вона вільна, грамотна (ну майже) і не потребує ніякої терапії, щоб вибратися з халепи. Бракує тільки передплати на Ель і це вже буде достеменно жінка» [6, с. 141]. Як селіджерівський підліток, Дорія бунтує у Параді (Рай із фр. – І. К.): «То не буде жорстокий бунт <...> То буде бунт розумний, без ніякого насильства, де всі повстануть, щоб їх визнали. В житті є не лише реп та футбол. Понесемо ми в собі, як ото Рембо писав, «сльози збещещених, волення проклятих»» [6, с. 142].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Доведено, що моноцентрична структура роману «Завтра кайф» Ф. Ген сприяє показу ніби із середини проблем на шляху формування ідентичності підлітка у приміській зоні Парижа, серед яких стереотипність сприйняття їх французами як *інших*. Встановлено, що через уведення у роман різних персонажів письменниця створює ефект багатоголосся і представлення різних точок зору щодо життя у французькому передмісті, де домінує безробіття, соціальна ізоляція та злиденність. Ф. Ген зображає проблемність адаптації у Франції

вихідців із Магрибу через відмінність культур, цінностей, політичних поглядів; їхню боротьбу за виживання, депресивний стан, що веде до наркаторгівлі чи захоплення ісламізмом. Вивчено головні проблеми роману: доля дочки у мусульманській сім'ї, проблема пів-сімейності через відсутність батька, тісні взаємини із матір'ю, показ впливу суспільної думки та мусульманських цінностей на долю жінки, проблема саморозвитку, відмінності європейської шкільної освіти та виховання, пошук кохання, проблема вибору дівчиною свого майбутнього, процес подолання самотності на шляху інтеграції у французьке суспільство. Переплітаючись, вони становлять єдине проблемне коло у долі французьких підлітків із мусульманських родин. Безперечно, особистий дослід Ф. Ген вплинув на формування образу Дорії, щирої і доброї дівчини-підлітка. Відзначено вплив мас-медіа, і телебачення зокрема, на формування цінностей і поведінкових зразків для підлітків, стаючи засобом втечі від реальності у позірно безпроблемний світ. Визначено мотива-

ційні атрибути Дорії – велосипед, зуби мудрості, сон про політ та атрибути соціальної диференціації – пісочниця, ангел на стіні розмежування приміської зони.

Роман Ф. Ген «Завтра кайф» постає як оптимістичний заклик для підлітків діяти і жити сьогодні, насолоджуватися життям незважаючи на матеріальні труднощі, вміти знайти позитив у складній реальності. Письменниці вдалося висвітлити проблеми адаптації підлітків у французькому суспільстві, звідси роман став монологом надії для багатьох, хто знаходиться у ситуації Дорії сьогодні. Встановлено, що персонаж-дівчина помилково постає як проблемний і закритий підліток. Поступово вона долає кризу адаптації та пів-сімейності та інтегрується у суспільство. Насправді вона проходить шлях пізнання і прийняття себе, змінюючи позицію з *kif-kif* як «нудувати завтра» на *kiffe kiffe* як «насолоджуватися» життям. У перспективі – дослідження інших романів Ф. Ген, що продовжують проблематику інтеграції та ідентифікації персонажів передмістя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Snaije O. The fire this time: French novelist Faiza Guene on writing, anger and dreams of '98. *Middle East Eye*. 16 June 2020. URL: <https://www.middleeasteye.net/discover/algeria-france-faiza-guene-identity-shame-book> (дата звернення 29.03.2025).
2. Білас А. А. Елізійність розмовного мовлення як перекладознавча проблема (на матеріалі роману Ф. Ген «Завтра кайф»). *Мова і культура*. 2014. Вип. 17. Т. IV (172). С. 299–306.
3. Bilanska I. Developing EFL Teachers' Listening Skills with the Help of Fiction Audiobooks. *Сучасні Дослідження з Лінгвістики, Літературознавства і Міжкультурної Комунікації* (ELLIC 2015) : Матеріали II Міжнародної Наукової Конференції. 2015. С. 45–56.
4. Сипко Б. Від "гетто" до "екстериторіальності": "складні" передмістя Франції очима їх мешканців. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія"*. Серія "Культурологія". 2014. Вип. 15. С. 101–106.
5. Сипко Б. "Свої" чи "чужі": соціальні атитюди французів щодо мусульман у житловій сфері (1995-2007 рр.) *Наукові записки Національного університету "Острозька академія"*. Серія "Культурологія". 2013. Вип. 12(2). С. 412–414.
6. Ген Ф. Завтра кайф: повість / пер. з франц. Л. Кононовича. Львів: Кальварія, 2009. 144 с.